

ZBORNÍK

SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

**ANNALES
MUSEI
NATIONALIS
SLOVACI**

ARCHEOLÓGIA

22

**ROČNÍK
CVI – 2012**

ZBORNÍK
SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CVI – 2012
ARCHEOLÓGIA
22

Redakčná rada

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), Mgr. Radoslav Čambal,
PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.,
PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc.,
PhDr. Vladimír Turčan, PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.

Zostavovateľ

PhDr. Vladimír Turčan

Autori fotografií a kresieb:

Alexander Botoš, Radoslav Čambal, Zdeněk Farkaš, Igor Choma, Alžbeta Nagyová,
Lucia Pilková, Marián Soják, Barbara Zajacová, Dušan Tatar, Marián Vizdal,
Archív SNM-Archeologické múzeum Bratislava

Mapové podklady: Martin Bartík, Mário Bielich

Preklad do nemeckého a anglického jazyka: Jana Kličová, Ľubomíra Kuzmová a autori
Preklad do slovenského jazyka: Radoslav Čambal

Posudzovatelia:

PhDr. Juraj Bartík, PhD., Mgr. Igor Bazovský, PhD., Mgr. Radoslav Čambal,
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Prof. PhDr. Klára Kuzmová, CSc., Dr. Peter C. Ramsel,
PhDr. Vladimír Turčan

Layout, tlač: KOMPRINT, spol. s r.o., Bratislava

Vydalo: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2012
Náklad 400 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum 2012

ISBN 978-80-8060-296-3

OBSAH – INHALT

<i>Zdeněk Farkaš: Nálezy kultúry ľudu so starou lineárnou keramikou zo Stupavy</i>	7
<i>Funde der Kultur der ältesten Linearbandkeramik aus Stupava</i>	12
<i>Gabriel Nevizánsky – Radovan Fodor – Vítazoslav Struhár: Sídliškový objekt bolerázskej skupiny z Abrahámu</i>	13
<i>Ein Siedlungsobjekt der Boleráz-Gruppe aus Abraham</i>	22
<i>Juraj Bartík: Drobné nálezy z opevnenej osady maďarovskej kultúry v Budmericiach</i>	23
<i>Kleinfunde aus der befestigten Siedlung der Maďarovce-Kultur in Budmerice</i>	29
<i>Robert Bača: Medená dýka z Banky (okr. Piešťany)</i>	31
<i>Ein Kupferdolch aus Banka (Bez. Piešťany)</i>	38
<i>Robert Bača – Juraj Bartík: Kamenný kadlub z obce Dojč</i>	39
<i>Eine steinerne Gussform aus Dojč</i>	41
<i>Lucia Hlavenková – † Lev Zachar: Sídliškový objekt z mladšej doby bronzovej v Šaštíne-Strážach</i>	43
<i>Ein Jungbronzezeitliches Siedlungsobjekt in Šaštín-Stráže</i>	57
<i>Anita Kozubová: Vreckový nožík alebo britva? K interpretácii niektorých predmetov z kosti a parohoviny z pohrebísk vekerzugskej kultúry (na základe nálezov z chotínskych pohrebísk)</i>	59
<i>Ein Taschen- oder ein Rasiermesser? Zur Interpretation einiger Knochen- und Geweihgegenstände aus Gräberfeldern der Vekezug-Kultur (anhand der Funde aus den Gräberfeldern von Chotín)</i>	75
<i>Igor Bazovský: Kostrový hrob z prelomu staršej a mladšej doby železnej z Bernolákova</i>	79
<i>Ein Körpergrab aus der Wende der Späthallstatt und Frühlatènezeit aus Bernolákovo</i>	84
<i>Alena Šefčáková: Antropologická analýza kostrového nálezu z prelomu staršej a neskorej doby železnej z Bernolákova – poloha Šakoň</i>	85
<i>Anthropologische Analyse des Skelettenfundes aus der Wende der Späthallstatt und Frühlatènezeit aus Bernolákovo – Flur Šakoň</i>	85
<i>Radoslav Čambal: Frühlatènezeitliche Gräberfeld von Stupava. Ausgrabungen in Jahre 1929</i>	87
<i>Včasnotaténske pohrebisko v Stupave. Výskum v roku 1929</i>	111
<i>Lucia Pilková: Keltská bronzová zoomorfná spona z Marcelovej zbierky</i>	121
<i>Eine frühlatènezeitliche bronzene Tierkopffibel aus der Marcel-Sammlung</i>	124
<i>Radoslav Čambal: Keltská plastika kanca zo Slovenskej Novej Vsi</i>	125
<i>Eine keltische Eberplastik aus Slovenská Nová Ves</i>	129
<i>Peter Trebsche: Größe und Wirtschaftsstruktur latènezeitlicher Flachlandsiedlungen im österreichischen Donaauraum</i>	131
<i>Velkosť a ekonomické štruktúry nížinných sídlisk z doby laténskej v rakúskom Podunajsku</i>	161
<i>Kristina Adler-Wölfl: Spätlatènezeitliche Fundstellen in Wien</i>	169
<i>Neskorolaténske náleziská vo Viedni</i>	188
<i>Miroslava Daňová – Marián Soják: Prsteň s nápisom UTERE FELIX z Liptova</i>	189
<i>Ein Ring mit der Inschrift „Utere Felix“ aus Liptau</i>	192
<i>Péter Prohászka – Sándor Trugly: Avarské nálezy zo 7. storočia z Komárna z Bercsényiho (dnes Gombaiho) ulice</i>	193
<i>Die awarischen Funde von Komárno – Bercsényi (Heute Gombai) Strasse aus dem 7. Jahrhundert</i>	203
<i>Mário Bielich – Terézia Vangľová – Barbara Zajacová: Archeologický výskum v centre mesta Žilina</i>	205
<i>Archäologische Ausgrabungen im Stadtzentrum von Žilina</i>	215
<i>Martin Kvietok: Dva stredoveké keramické súbory zo Starých Hôr (okr. Banská Bystrica)</i>	217
<i>Two medieval pottery assemblages from Staré Hory (Banská Bystrica Dist.)</i>	233

<i>Alexander Botoš: Novoveká studňa z Rimavskej Soboty</i>	235
<i>Neuzeitliche Brunnen aus Rimavská Sobota</i>	249
KOLOKVIUM	
<i>Vladimír Turčan: Desiate kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie</i>	251
<i>Das Zehnte Kolloquium zur Problematik der römisch-germanischen Archäologie</i>	252
<i>Erik Hrnčiarik: Roman building ceramics in the barbarian environment in Slovakia</i>	253
<i>Rímska stavebná keramika v barbarskom prostredí na Slovesnsku</i>	258
<i>Kristian Elschek: Römisches Baumaterial, Dachziegeln und Ziegeln vom Záhorie-Gebiet und aus Zohor (Westslowakei)</i>	259
<i>Rímsky stavebný materiál, strešná krytina a tehly zo Záhoria a zo Zohora (Západné Slovensko)</i>	265
<i>Ondrej Šedo: Objekty s nálezy cihel zkoumané v průběhu výzkumu v trati Mušov-Neurissen</i>	267
<i>Objekte mit Ziegelfunden aus der Grabung in der Flur Mušov – Neurissen</i>	275
<i>Vladimír Turčan: Antická stavebná keramika v germánskych objektoch stupavského regiónu</i>	277
<i>Antike Baukeramik in germanischen Befunden aus der Stupavaer Region</i>	280
<i>Anton Karabinoš – Marián Vizdal: Nálezy tehliarskych výrobkov v Ražanoch a ich historická a technická Analýza</i>	281
<i>Die in Ražňany aufgefundenen Ziegelprodukte und ihre historische und technische Analyse</i>	291
<i>Igor Bazovský: Nálezy rímskej stavebnej keramiky v germánskych objektoch z obdobia sťahovania národov v Bratislave-Rusovciach</i>	293
<i>Funde von römischer Baukeramik aus germanischen Objekten der Völkerwanderungszeit in Bratislava – Rusovce</i>	297
RECENZIE	299

SÍDLISKOVÝ OBJEKT BOLERÁZSKEJ SKUPINY Z ABRAHÁMU¹

GABRIEL NEVIZÁNSKY – RADOVAN FODOR – VÍŤAZOSLAV STRUHÁR

Keywords: South-western Slovakia, settlement, Eneolithic, Boleráz Group, pottery**Abstract:** A settlement feature of the Boleráz group from Abrahám. In this paper we present a pottery assemblage found in a single settlement pit. But it was, unfortunately, not possible to excavate the whole content of the feature. Pottery fragments come from bowls, mugs, cups, pots, amphorae and beakers. We date the finds to the later phase of the Boleráz group. Painted shard of the Želiezovce group represents a foreign intrusion.

Pri rozširovaní pivnice rodinného domu v máji 2008 počas zemných prác zistil majiteľ Miroslav Nemeč v profile steny zvyšky rozmerného sídliskového objektu s tmavohnedou výplňou. Asi 250 cm široké lavórovite rozšírené dno sídliskovej jamy siahalo až do hĺbky 200 – 250 cm od úrovne dnešného terénu. Zo sledovaného objektu majiteľ domu vybral pomerne bohatú kolekciu keramického materiálu, mazanice a kamenných artefaktov, ktoré datujeme do bolerázskeho stupňa badenskej kultúry. Z dôvodu hrozby zosypania podkopanej zeminu však M. Nemeč už vo výkope nepokračoval, zvyšná časť objektu zostala nedoskúmaná. Zachránený archeologický materiál nálezcovia odovzdali na dokumentáciu s tým, že v budúcnosti bude deponovaný a vystavený v expozícii plánovaného obecného múzea v Abraháme. Keramika sa tohto času nachádza u nálezcovia.

Lokalita sa nachádza v intraviláne obce Abrahám, okr. Galanta, na parcele domu č. 7, ktorá sa nachádza cca 50 m SV od rímskokatolíckeho kostola.

V katastri sledovanej obce boli už v minulosti nájdené súdobé nálezy z viacerých polôh. Jedno rozsiahle sídlisko bohaté na keramické nálezy sa nachádza juhozápadne od obce v polohe Nad Plevou (širší chotárný názov „Diely od pustafedýmešského“), západne od najjužnejšieho mosta cez potok Gidra. Na východnom svahu terasovitého návršia orientovaného dlhšou osou v smere S-J, západne od toku potoka pri povrchovom prieskume získal v roku 1959 M. Hrabě veľké množstvo pravekých črepov (kultúra s lineárnou keramikou, bolerázska skupina, badenská kultúra, bronzová doba bližšie nešpecifikovaná, doba laténska a rímska). Dávno pred ním podobné nálezy tu zbieral už pri rigolovaní viníc K. Godovič (*Kolník* 1969). Zo získaných keramických zlomkov, ktoré pochádzali z uvedených prieskumných aktivít, najpočetnejšie a najvýraznejšie boli zastúpené predovšetkým nálezy bolerázskej skupiny. Iné eneolitické doklady z uvedenej polohy (Pleva II) pochádzajú z prieskumu v roku 1997 (*Ivan/Varsík* 1999, 77). Ďalšie nálezy bolerázskej skupiny a klasickej badenskej keramiky sú uvádzané z polohy Nové polhony (*Keller* 1964, 271).

Črepy badenskej kultúry popri nálezočoch z neolitu a doby rímskej zozbieral na pooranom poli v jeseni 1968 K. Godovič v polohe Horné zahumnice (*Kolník* 1969).

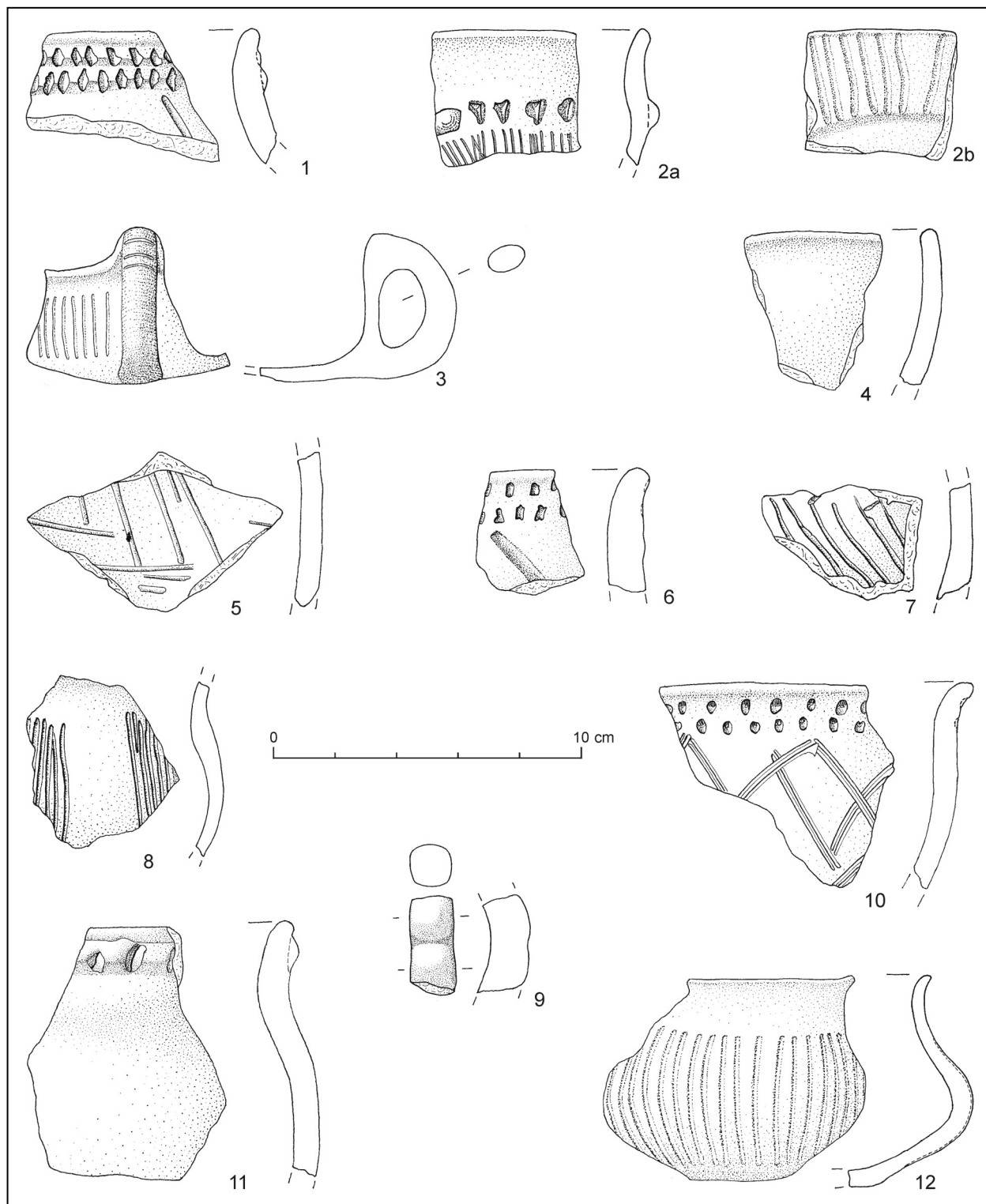
Väčšie množstvo črepov a niekoľko nádob bolerázskej skupiny a z klasickeho obdobia badenskej kultúry z katastra obce, ale bez udania polohy sa dostalo do zbierok niekdajšieho Vlastivedného, dnes Národného múzea v Bratislave (*Eisner* 1937, 96), do Západoslovenského múzea v Trnave (*Keller* 1964; *Novotný/Fuhrherr* 1971, 19,22) a Balneologického múzea v Piešťanoch (*Novotný* 1958, tab. XLIX: 5; LI: 2,5; *Němejcová-Pavůková* 1974, obr. 62:1; *Bača/Krupa* 1998, tab. LXV: 919; tab. LXVII: 920, 922, 927).

Opis zobrazených keramických nálezov**Obr. 1.**

1. Okrajový črep hrncovitej nádoby, pokrytý obojstranným hnedým povlakom a sivým lomom. Tesne pod okrajom dvojica nízkych plastických líšt, ktoré sú viacnásobne presekávané tupým a hranatým predmetom, pod nimi plytky, široký a šikmý žlab. Vnútorňa strana vyhladená, vonkajší povrch zdrsnený (obr. 1: 1).

2. Obojstranne zdobený okrajový črep misy sivočiernej farby, vyhotovený z jemne plaveného materiálu, a kvalitne vypálený. Vonkajší povrch pod okrajom je vyhladený a zdobený nízkym polguľovitým výčnelkom a nepravidelnými jamkami, ktoré sú usporiadané do vodorovného radu. Na vnútornej strane je okraj zdobený slabými viditeľnými zvislými žliabkami (obr. 1: 2ab).

3. Fragment sivohnedej šálky nad okraj vyťahnutým masívnym uchom kruhového prierezu. Telo a horná časť ucha zdobená nevýraznými zvislými, resp. vodorovnými žliabkami. Materiál plavený, kvalitne vypálený, vnútorný povrch vyhladený (obr. 1: 3).

Obr. 1 Abrahám, okr. Galanta. Výber keramických nálezov z objektu bolerázskej skupiny.

4. Okrajový črep misy sivočiernej farby vyhotovený z jemne plaveného materiálu. Vonkajší nezdobený povrch je drsnejší (obr. 1: 4).

5. Črep tela nádoby s obojstranným hnedým povlakom a sivým lomom vyhotovený z plaveného materiálu. Zdrsnený vonkajší povrch zdobený vodorovným vetvičkovým ornamentom, ktorý tvorili ostro hranené plytké línie. Vnútorňá strana bola vyhladená (obr. 1:5).

6. Okrajový črep hrnca, z vonkajšej strane pokrytý hnedým povlakom a sivočiernym lomom. Tesne pod okrajom zdobený dvoma vodorovným radmi jamôk, ktoré zhotovili tupím hranatým predmetom. Pod nimi je široký plytký, šikmý žlab, materiál obsahuje ostrivo (obr. 1: 6).

7. Črep tela nádoby z vonkajšej strany pokrytý drsným hnedým povlakom, vnútorná vyhladená strana je sivočier-na. Celoplošná výzdoba pozostáva z nedbalo vyhlbených ostrých, plytkých, šikmých línií (obr. 1: 7).

8. Hnedý črep tela nádoby vyhotovený z jemne plaveného materiálu. Pôvodne leštený vonkajší povrch zdobili viacnásobnými zväzkami zvislých plytkých línií (obr. 1:8).

9. Sivočierny fragment zliabkovaného ucha kruhového prierezu, pr. 135-150 mm (obr. 1: 9).

10. Kvalitne vypálený okrajový črep hrnca sivočiernej farby, vnútorná strana hladená. Tesne pod okrajom zdo-bený dvoma vodorovnými radmi vpichov, nižšie klikatkovite usporiadanými viacnásobnými plytkými líniami, ktoré vyhotovili s ozubeným predmetom (obr. 1:10).

11. Sivohnedý okrajový črep hrnca, zdobený pod okrajom nízkou plastickou lištou, ktorá je presekávaná. Vonkajší povrch zdrsnený, vnútro nerovné (obr. 1: 11).

12. Väčší fragment sivočiernej tenkostennej šálky s lešteným vonkajším povrchom, ktorý je po celom tele zdobený nevýraznými, plytkými zvislými kanelúrami (obr. 1: 12).

Obr. 2.

13. Obojstranne zdobený okrajový črep misy sivočiernej farby s vylešteným vnútorným povrchom. Výzdoba von-kajšej strany pozostáva z hustých zvislých relatívne plytkých línií. Celú vnútornú stranu krášlili plytkými nevýrazný-mi kanelúrami, ktoré sú usporiadané v tvare písmena V. Materiál jemne plavený, s malým množstvom ostriva (obr. 2:1ab).

14. Tenkostenný okrajový črep hlbokkej misy sivočiernej farby opatrený malým vodorovným 21 mm širokým tu-nelovým uškom. Výzdobu vonkajšej strany tvorí vodorovný rad nepravidelných plytkých jamôk a zväzky plytkých zvislých línií. Vnútorná strana je vyhladená (obr. 2: 2).

15. Okrajový črep obojstranne zdobenej sivočiernej misy. Z vonkajšej strany je hrdlo leštené, celé telo zdobené s vodorovným vetvičkovým ornamentom. Na vnútornej strane je hrdlo zdobené nevýraznými zvislými kanelúrami. Kvalitne vypálená keramika vyrobená z plaveného materiálu, ktorý obsahoval aj zrnka piesku vo funkcii ostriva (obr. 2: 3ab).

16. Okrajový črep sivočiernej obojstranne zdobenej misy opatrený vodorovným tunelovým uškom , š. 24 mm, ktoré je prežliabnuté. Vonkajší povrch nádoby zdobili zväzkami zvislých ostrých línií. Vnútornú leštenú stranu zdobili nevýraznými, plytkými a širokými kanelúrami, ktoré sú usporiadané do zvislých zväzkov, resp. do vetvičkového orna-mentu. Materiál plavený so zrnkami ostriva (obr. 2: 4).

17. Kvalitne vypálený sivočierny črep s hore odlomeným pásikovým uškom š. 28 mm, pri koreni 30 mm (obr. 2: 5).

18. Okrajový črep sivočiernej misy, zdobený tesne pod ústím dvomi vodorovnými radmi šikmých vpichov nerov-nakého tvaru. Vonkajší povrch zdrsnený, vnútorný vyhladený (obr. 2: 6).

19. Väčší kvalitne vypálený sivočierny črep z rozhrania hrdla a tela amfory. Prechod hrdla v telo je zdobené tro-jicou nízkych obvodových líšt, ktoré sú husto prerušované šikmými, podlhovastými jamkami. Telo zdobili trojicou zvislých, nízkych líšt a viacnásobným zvislým vetvičkovým ornamentom pozostávajúci z hlbších línií (obr. 2: 7).

20. Sivočierny fragment dolnej časti misy s vylomeným dnom, ktorý je obojstranne zdobený. Vonkajší povrch krášlili s prerušovanými plochami hustých zvislých, resp. šikmých línií. Miestami leštený vnútorný povrch je pokrytý nevýraznými širokými kanelúrami, ktoré vytvárajú vetvičkový ornament (obr. 2: 8).

21. Okrajový črep hrncovitej nádoby s mierne vykloneným a zosilneným ústím. Na rozhraní hrdla a tela zdobili trojicou nízkych obvodových líšt, ktoré sú husto presekávané oválnymi jamkami. Vonkajší povrch sivohnedý, vnútorný sivočierny, materiál s obsahom ostriva (obr. 2: 9).

Obr. 3.

22. Okrajový črep hrncovitej nádoby sivočiernej farby, zosilnený prevrtaným a prežliabnutým nízkym tunelovým uchom. Črep zdobený širokými šikmými žľabmi (obr. 3: 1).

23. Sivočierny tenkostenný okrajový črep misy zdobený vodorovným radom oválnych vpichov a zväzkami hus-tých zvislých línií (obr. 3: 2).

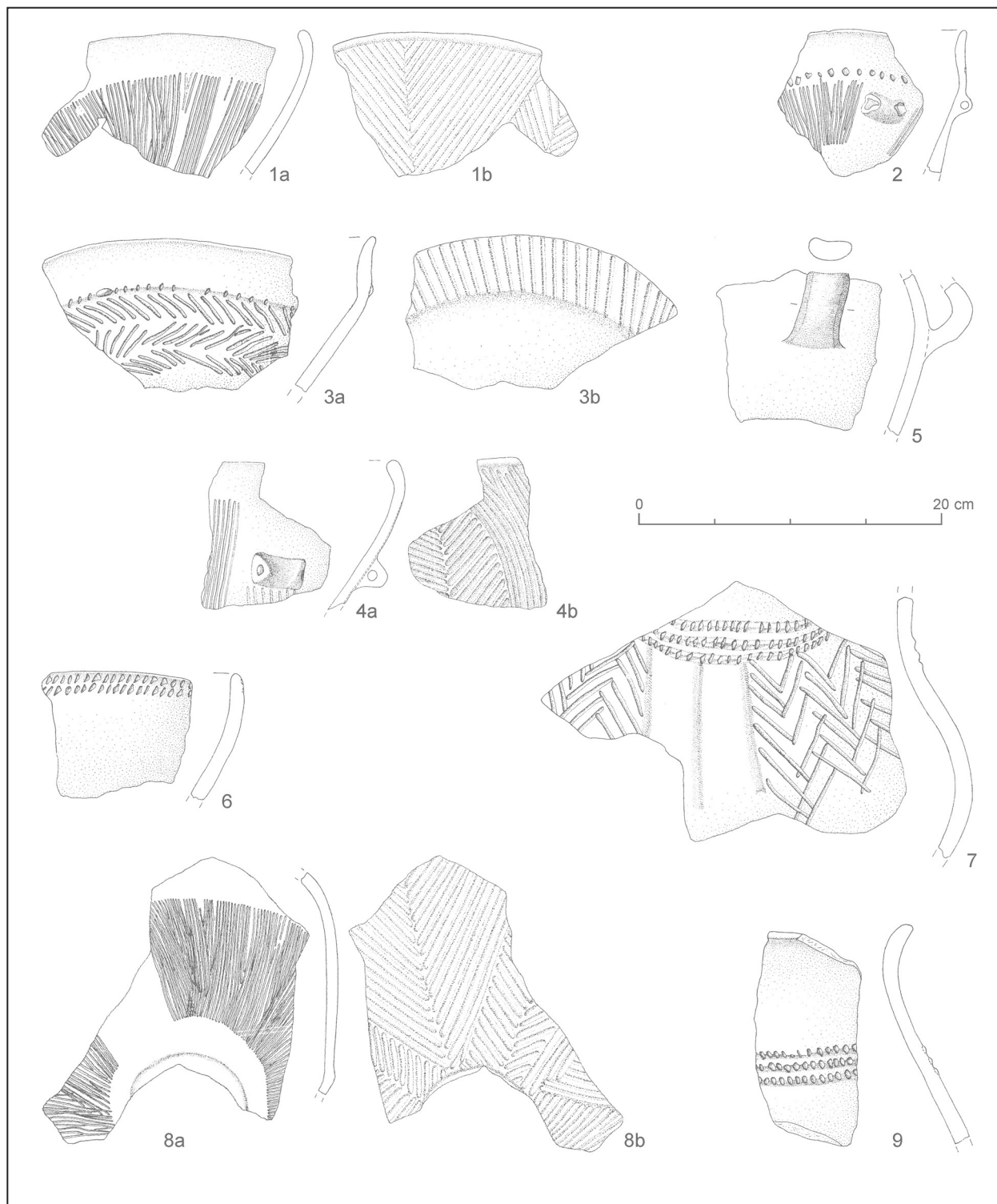
24. Sivočierny fragment nedbalo vyhotovenej pohárovitej nádoby s rovným dnom, lievikovite roztvoreným rov-ným a mierne zosilneným ústím. Nerovný vonkajší povrch zdobený na rozhraní hrdla a tela zakrivenou úzkou šikmo presekávanou plastickou lištou, pod ktorou sa nachádza šikmo prevrtaný polguľovitý výčnelok (obr. 3: 3).

25. Sivočierny črep pôvodne lešteným povrchom z vydutia nádoby, zdobený širokými, plytkými, zvislými a šik-mými kanelúrami (obr. 3: 4).

26. Fragment sivočierneho tyčinkového ucha s hladkým povrchom, kruhového prierezu ,pr. 17 mm so zachova-lým dolným koreňom (obr. 3: 5).

27. Sivočierny tenkostenný okrajový črep misovitej nádoby s lešteným hrdlom a telom, zdobeným hustými zvis-lými rytými až brázdnenými ryhami. Na vnútornej strane stopy leštenia. Materiál jemne plavený, kvalitne vypálený (obr. 3: 6).

28. Sivočierny črep tela nádoby z vonkajšej strany hnedým povlakom, zdobený na povrchu zvislým vetvičkovým ornamentom. Ryhy vyhotovené dvojzubým rydlom. Vonkajší povrch zdrsnený, vnútorný vyhladený (obr. 3: 7).

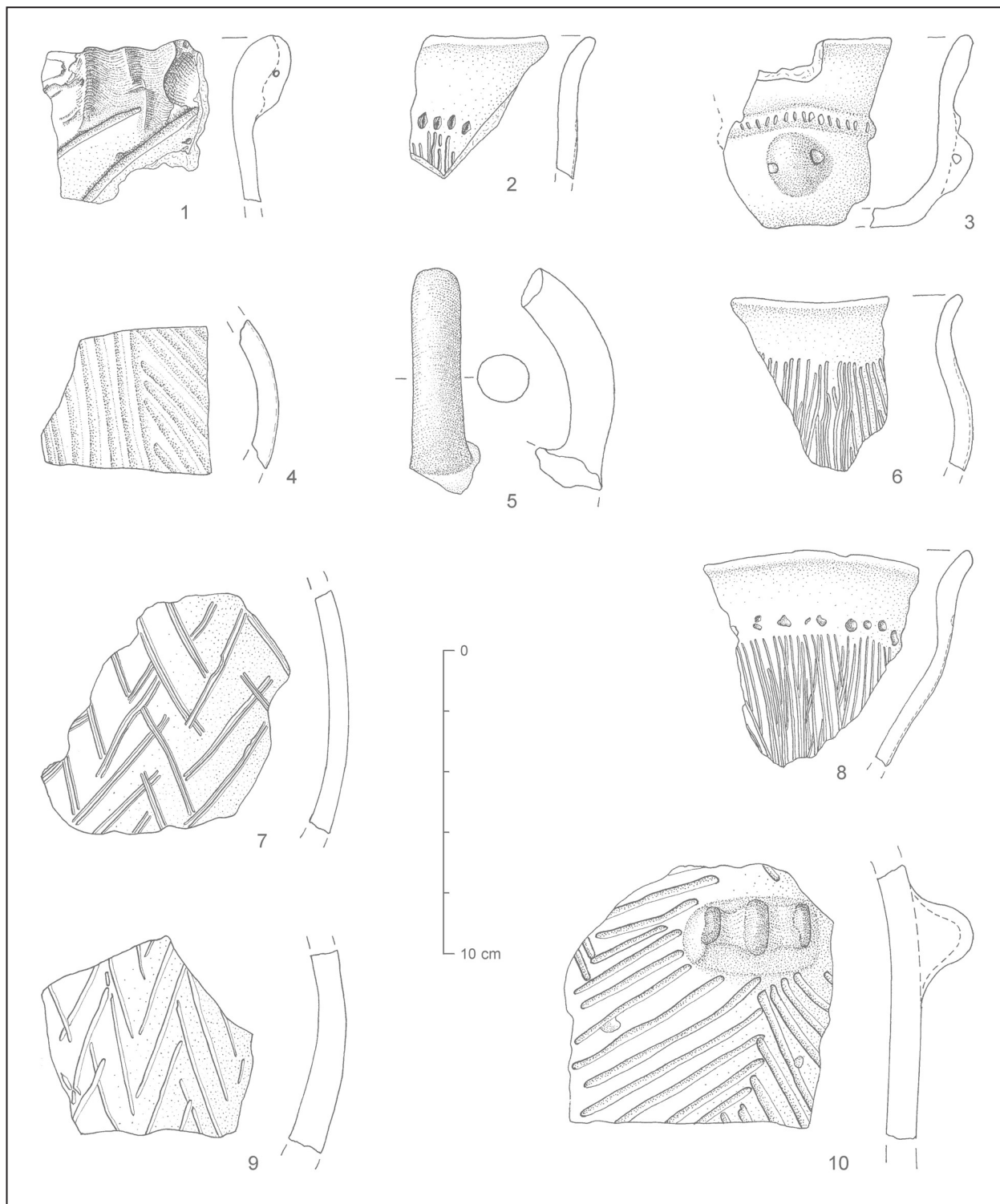

Obr. 2 Abrahám, okr. Galanta. Výber nálezov z objektu bolerázskej skupiny.

29. Kvalitne vypálený, sivočierny, tenkostenný okrajový črep misy so zdobeným vonkajším povrchom. Výzdoba pozostáva z nerovného radu nepravidelných jamôk a z tenkých hustých zvislých, zriedkavejšie šikmých línií (obr. 3: 8).

30. Sivý črep tela nádoby s hnedým vonkajším povlakom na celej ploche zdobený ostrými líniami, ktoré vytvárajú zvislý vetvičkový ornament (obr. 3: 9).

31. Sivočierny črep tela nádoby s hnedým vonkajším povlakom, zdobený na celej ploche širokými plytkými líniami, ktorú sú usporiadané do vertikálneho vetvičkového ornamentu.. K uchopeniu nádoby slúžil 39 mm široký dvakrát prežliabnutý plastický výčnelok. Vnútorňa strana má vyhladený povrch (obr. 3: 10).

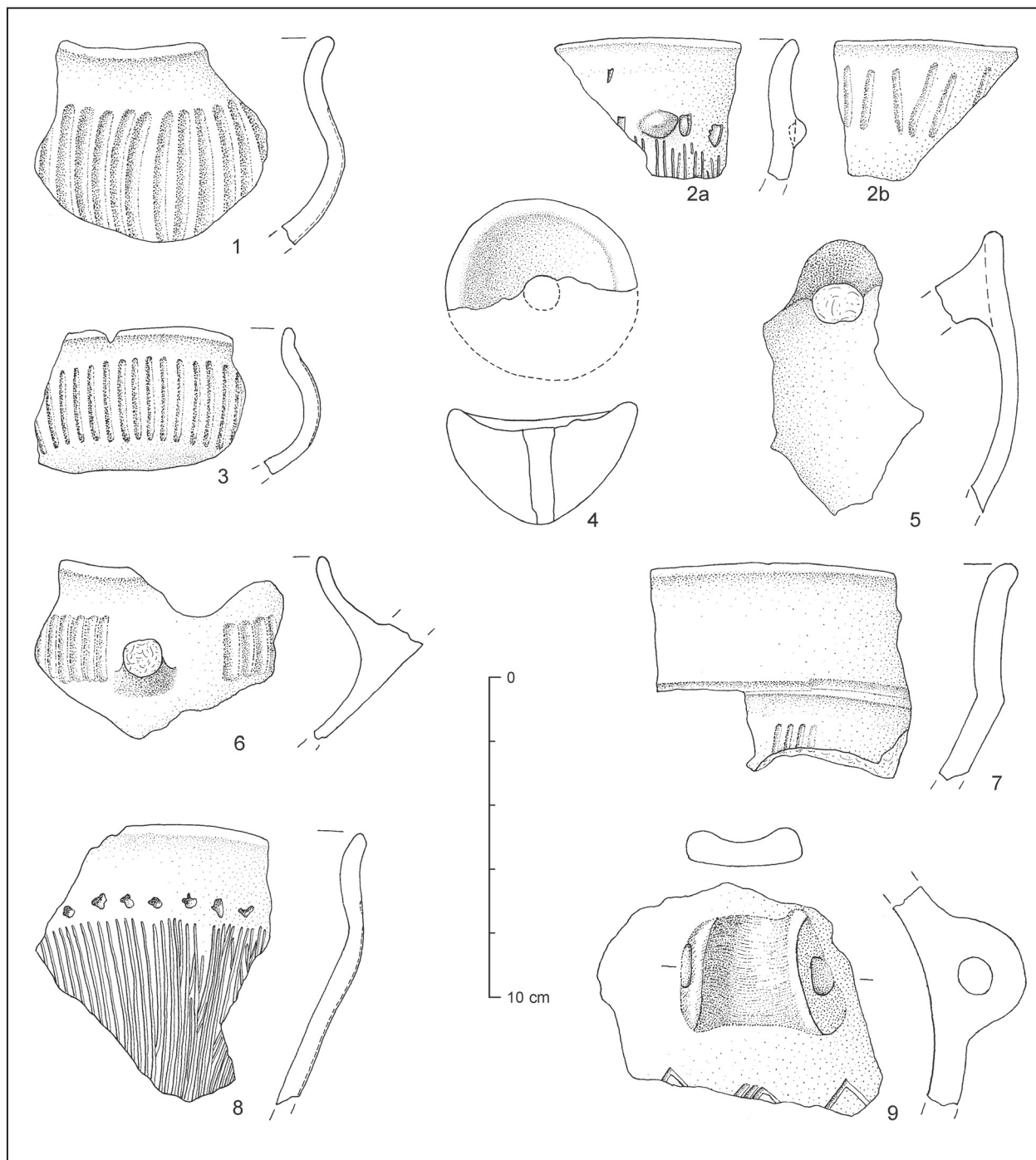
Obr. 3 Abrahám, okr. Galanta. Keramické nálezy z objektu bolerázskej skupiny.

Obr. 4.

32. Okrajový črep sivočiernej šálky, na tele zdobený zvislými širokými a plytkými kanelúrami. Hrdlo je vyhladené, materiál jemne plavený (obr. 4: 1).

33. Okrajový črep sivočiernej misy z jemne plaveného materiálu. Vonkajší povrch zdobený vodorovným radom nepravidelných vpichov s tupým predmetom a malým nízkym oválnym výčnelkom, resp. zvislými, hustými, tenkými líniami. Vnútrnú stranu pod okrajom zdobili riedkymi, rôznobežnými, plytkými nevýraznými žliabkami. Vnútrný povrch hladený, vonkajší zdrsnený (obr. 4: 2ab).

34. Okrajový črep sivočiernej šálky na tele zdobený zvislými kanelúrami (obr. 4: 3).

Obr. 4 Abrahám, okr. Galanta. Výber keramických nálezov z objektu bolerázskej skupiny.

35. Neúplný sivočierny praslen polgulovitého prierezu a s vykrojenou základňou, v. 38 mm, pr. 59 mm (obr. 4: 4).

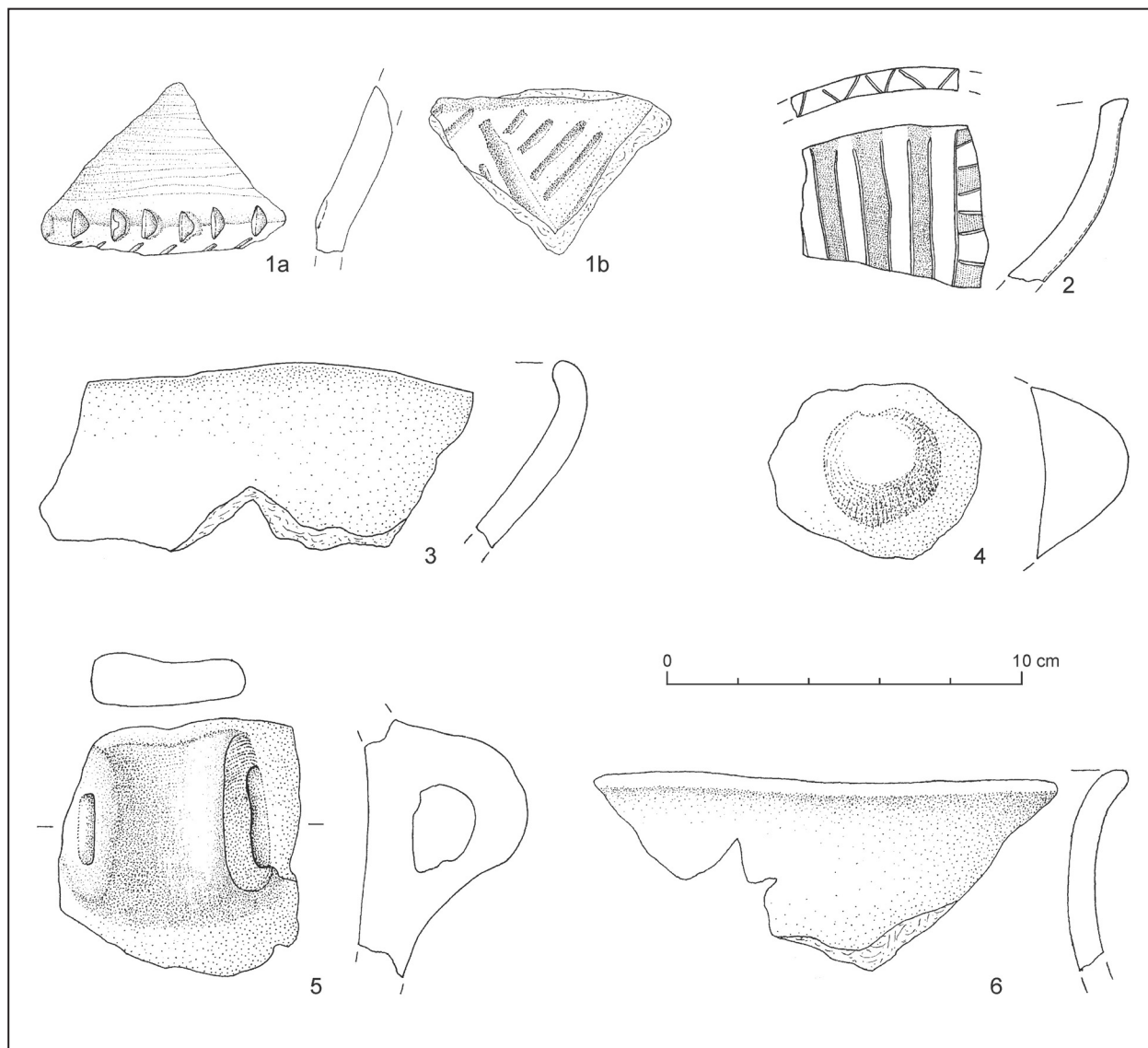
36. Sivočierny črep pravdepodobne džbánu s horným koreňom tyčinkového ucha, ktorý bol pôvodne vysunutý nad okraj nádoby (obr. 4: 5).

37. Okrajový črep sivočiernej šálky s dolným koreňom tyčinkového ucha. Telo zdobené na celej ploche zvislými žliabkami (obr. 4: 6).

38. Okrajový črep sivočiernej hlbkej misy s výrazne odsadeným, lievikovite roztvoreným hrdlom. Telo je zdobené zväzkami zvislých krátkych žliabkov (obr. 4: 7)

39. Okrajový črep sivočiernej hlbkej misy s vyhladeným lievikovite roztvoreným hrdlom, zdobený vodorovným radom vpichov nepravidelného tvaru a hustým zväzkom zvislých, tenkých rýh (obr. 4: 8).

40. Črep tela amforovitej nádoby s tunelovým, prežliabnutým uchom š. 38 mm, pokrytý obojstranným povlakom hnedej farby. Telo nádoby zdobené žliabkami usporiadané do zvislého vetvičkového ornamentu (obr. 4: 9).

Obr. 5 Abrahám, okr. Galanta. 1, 3-6 keramika bolerázskej skupiny; 2 – črep železovskej skupiny.

Obr. 5.

41. Obojstranne zdobený sivočierny črep okrajovej časti misy. Výzdobu vonkajšej strane tvorí vodorovná, nízka plastická lišta prerušovaná prstovaním, ktorá sa nachádza na rozhraní hrdla a tela . Telo misy zdobili rovnobežnými šikmými ryhami. Na vnútornej strane hrdla sú krátke nevýrazné kanelúry, ktoré vytvárajú motív šrafovaných trojuholníkov. Povrch hrdla na vonkajšej strane bol pôvodne leštený (obr.5: 1ab).

42. Okrajový črep misy železovskej skupiny zdobený dvojicou zvislých a vodorovných rýh, ktoré mali priestor medzi sebou vyplnený súvislým malovaním červenou farbou. Ústie nádoby bolo tiež zdobené šikmými rôznobežnými ryhami. Kvalitne vypálený, vonku sivohnedý, vnútri sivočierny črep vyhotovili z jemne plaveného materiálu (obr. 5: 2).

43. Obojstranne vyhladený okrajový črep misy sivočiernej farby zvonka leštený (obr. 5: 3).

44. Prsovitý výčnelok sivočiernej farby (obr. 5: 4).

45. Prežliabnuté tunelové ucho š. 46 mm sivočiernej farby (obr. 5: 5).

46. Obojstranne hladný okrajový črep sivočiernej farby, s vonkajším lešteným povrchom (obr. 5: 6).

Na území Slovenska doteraz evidujeme okolo 120 lokalít bolerázskej skupiny. Intenzita osídlenia je však z teritoriálneho aspektu nevyvážená. Vyše 95% nálezísk sa našlo v západnej časti krajiny. Výrazný posun nenastal ani po detailnejšom vyhodnotení existujúceho nálezového fondu zo stredného a východného Slovenska (Horváthová 2010; Malček 2010).

Sídliská boľerázskej skupiny na základe priestorového rozmiestnenia objektov možno rozdeliť do dvoch základných kategórií. Prvú skupinu reprezentujú náleziská, ktoré definujeme ako tzv. kompaktné – centrálné sídla. Zo skúmaných lokalít možno sem priradiť predovšetkým lokalitu v Nitrianskom Hrádku v polohe Vysoký breh, v Komjaticiach v polohe Kňazová jama a v Bajči-Vľkanove polohu s pracovným názvom Tehelňa S. Medzi centrálnymi sídliskami treba začleniť aj niektoré ostrožné a výšinné, pravdepodobne aj opevnené sídliská, ktoré sú situované na strategických miestach, napr. Bratislava-Devín, resp. niektoré nížinné priekopami opevnené osady ako napr. Bešeňov, poloha Kismalomgát a Branč, poloha Arkuš. Oveľa častejšie však nachádzame v sledovanom období roztratené osídlenie s nálezmi osamotených, resp. málopočetných izolovaných objektov. Môžeme ich definovať aj ako satelitné sídliská, ktoré v hierarchii sídelných typov zaujímajú najnižšiu priečku. (Nevizánsky 2005, 253). Do tejto kategórie zrejme patrí aj náš objekt z Abraháma. Výhodou objektov tejto kategórie je menej častý výskyt superpozície a výrazná koncentrácia sídliskového materiálu v nich. Preto často sú takéto objekty z hľadiska vnútornej chronológie veľmi vďačným a významným nálezom, ktoré s vysokou pravdepodobnosťou spĺňajú kritéria tzv. uzavretých nálezových celkov.

Analýza keramického materiálu

Misy

Zo zachráneného črepového súboru prioritné miesto zaujímajú fragmenty z väčších, širokých mís so širokým roztvoreným (obr. 1: 2; obr. 2: 2, 3; obr. 3: 2,8; obr. 4: 2,8 alebo mierne vťahnutým ústím (obr. 1: 4; obr. 2: 1,4; obr. 5: 3). Obvykle majú dvojkónický tvar s výrazným (obr. 2: 3) alebo zaobleným lomom v hornej tretine, resp. štvrtine výšky (obr. 1:2; 2: 2; obr. 3: 6, 8; 4:8). Misy sú obvykle z vnútornej strany zdobené plytkými a husto usporiadanými kanelúrami do rôznych vzorcov. U dvojkónických mís obvykle zdobili z vnútra iba plochu medzi vydutím a okrajom ústia krátkym zvislým ryhovaním (obr. 1: 2; obr. 2: 3; obr.4: 2) prípadne šikmým žliabkovaním (obr. 5: 1). Široké roztvorené misy s vťahnutým okrajom zas krášlili po celej vnútornej ploche žliabkami, ktoré usporiadali do vetvičkového ornamentu (obr. 2: 1, 4, 8). Často sa však vyskytujú misy, u ktorých síce absentuje výzdoba vnútornej plochy, ale nechýba krášlenie vonkajšieho povrchu. Najčastejšie ide o kombináciu vodorovného radu nepravidelných vpichov tupým predmetom na vydutí, na ktorý nadväzuje súvislý ornament pozostávajúci zo zväzkov zvislých, resp. mierne zošikmených rytých tenkých línií (obr. 2:2; obr. 3: 2, 6,8; obr. 4: 2). Sledovaný výzdobný štýl sa objavuje aj na obojstranne zdobených misách (obr. 1: 2; obr. 2: 1, 4, 8). Medzi výzdobnými prvkami vonkajšieho povrchu mís sa ešte uplatňuje vodorovný vetvičkový ornament na tele a rad vpichov na lome vydutia (obr. 2: 3; obr. 5: 1). Výnimočne ústie lievikovite roztvorenej misy z vonkajšej strany leštili (obr. 5:1). Vyskytujú sa aj nezdobené okrajové črepy mís (obr. 5: 3, 6). Na uchopenie mís slúžili vodorovne situované tunelové uchá umiestnené približne v strede výšky tela nádoby (obr. 2:2,4). Široké misy zhotovovali z jemne plavenej hlíny, ktoré kvalitne vypálili a povrch starostlivo vyhladili. Vnútornú stranu mís, resp. hrdlo z vonkajšej strany často aj leštili.

Hrnce a amfory

Druhým najrozšírenejším keramickým tvarom v Abraháme boli črepy z hrncov, resp. hrncovitých nádob. Charakteristickým výzdobným prvkom nádob sledovanej kategórie sú prstovaním alebo presekávaním prerušované vodorovné plastické lišty umiestnené tesne pod okrajom (obr. 1:11). V boľerázskej skupine pomerne často sú zastúpené hrnce s dvoma, resp. tromi plastickými lištami pod okrajom (obr. 1:1). Niekedy prstovaním členené plastické lišty sú nahradené obyčajnými vodorovnými radmi vpichov, realizované tupým predmetom (obr. 1:6, 10). Výzdobný prvok pozostávajúci z viacnásobných plastických líšt sa uplatňuje aj na amforách, s tým rozdielom, že sú obvykle umiestnené na rozhraní hrdla a tela (obr. 2: 7,9) (Nevizánsky 2004). Telo hrncov, vázovitých nádob a amfor zdobili často vodorovným (obr. 1: 5,7) alebo zvislým vetvičkovým ornamentom (obr. 3: 7,9,10; obr. 4: 9). Uplatňuje sa však aj mriežkový ornament (obr. 1: 10). K uchopeniu hrncov a amfor (obr. 2: 5) okrem pásikových úch slúžili aj dvakrát prstom prežliabnuté plastické výčnelky umiestnené tesne pod okrajom (obr. 3: 1) prípadne na tele nádoby (obr. 3: 10), ktoré niekedy sú vodorovne prevrtané (obr. 3: 1). Črep v strede prežliabnutým tunelovým uchom umiestnený na pleci, resp. na vydutí nádoby pravdepodobne pochádza z amfory (obr. 4: 9)

Šálky a džbány

V Abraháme relatívne vysokým percentom sú zastúpené tenkostenné črepy, ktoré sú po celom povrchu tela zdobené zvislými žliabkami (obr. 1: 3, 12; obr. 4: 1,3,6). Majú obyčajne nízke hrdlo a k uchopeniu slúžilo uško kruhového prierezu s hladkým povrchom (obr. 3: 5; obr. 4: 5,6). V dvoch prípadoch horný koreň ucha prečnieval okraj šálky, resp. džbánu, ktorý však nebol zahrotený (obr. 1: 3; obr. 4: 5). Pravdepodobne zo džbánu pochádza

fragment prstovaním, prípadne nechťovaním prerušovaného tyčinkového ucha (obr. 1: 9). Na jednom fragmente šálky tyčinkové ucho pri hornom koreni zdobili tromi vodorovnými líniami (obr. 1: 3). Z vydutia džbánu pochádza črep zdobený na celom povrchu zväzkom zvislých a šikmých kanelúr (obr. 3: 4).

P o h á r

Sivočierny fragment pohára s rovným dnom a lievikovite roztvoreným ústím patrí medzi málo frekvencované keramické tvary v náplni bolerázskej skupiny. Nakoľko ide o nedbalo zhotovený asymetrický artefakt, nemožno vylúčiť, že ide o miniatúrnu nádobu – hračku. Aj výzdoba je netradičná, nerovná, šikmo presekávaná úzka plastická lišta kombinovaná so šikmo prevrtnaným polguľovitým výčnelkom (obr. 3: 3).

V sídliskovej jame v Abraháme sa našla aj polovica hlineného praslena polguľovitého prierezu s vykrojenou základňou (obr. 4: 4). Sledovaný typ je pomerne vzácny v náplni bolerázskej skupiny. Ojedinelý okrajový črep železovskej skupiny s červeným maľovaním reprezentuje cudzorodú intrúziu.

Na základe poznatkov typologického rozboru keramických fragmentov a detailnejšej analýzy niektorých znakov výzdobného štýlu možno konštatovať, že nálezový súbor zo sledovaného objektu z Abraháma patrí do mladšieho úseku bolerázskej skupiny. Na tomto mieste prezentovaný pramenný materiál podľa nášho nálezu však neumožňuje presnejšie chronologické zatriedenie a prípadné ďalšie úvahy v tejto rovine by nás viedli ku kontraproduktívnym a zavádzajúcim výsledkom.

LITERATÚRA

Bača/Krupa 1998 – R. Bača/V. Krupa: Katalóg archeologickej zbierky Balneologického múzea. Piešťany 1998.

Eisner 1937 – J. Eisner: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1936. Sbor. MSS 31, 1937, 90-111.

Horváthová 2010 – E. Horváthová: Osídlenie badenskej kultúry na slovenskom území severného Potisia. Nitra 2010.

Ivan/Varsík 1999 – P. Ivan /V. Varsík: Terénny prieskum v povodí Gidry. AVANS 1997, 1999, 76-77.

Keller 1964 – I. Keller: Z novších nálezov v trnavskom múzeu. Štud. Zvesti AÚ SAV 13, 1964, 271-278.

Kolník – T. Kolník: Nálezová správa AÚ SAV č. 4491/69; 4569/69.

Malček 2010 – R. Malček: Výšinné sídlisko Lieskovec-Hrádok v kontexte stredného a neskorého eneolitu severnej časti Karpatskej kotliny. Autoreferát dizertačnej práce. Nitra 2010.

Nevizánsky 2004 – G. Nevizánsky: Amphoren der Badener Kultur. In: Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag (Hrsg. J. Batora-V. Furmánek-L. Veliačik). Nitra 2004, 57-74.

Nevizánsky 2005 – G. Nevizánsky: Nové poznatky o bolerázskej skupine na západnom Slovensku. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2004, Nitra 2005, 241-276.

Němejcová-Pavúková 1974 – V. Němejcová-Pavúková: Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur. Slov. Arch. 22, 1974, 237-360.

Novotný 1958 – B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.

Novotný/Fuhrherr 1971 – B. Novotný/V. Fuhrherr: Katalóg archeologickej zbierky Západoslovenského múzea v Trnave. Bratislava 1971.

EIN SIEDLUNGSOBJEKT DER BOLERÁZ-GRUPPE AUS ABRAHÁM

GABRIEL NEVIZÁNSKY – RADOVAN FODOR – VÍTAZOSLAV STRUHÁR

Bei Erweiterung des Kellers von einem Familienhaus im Mai 2008 hat der Besitzer Miroslav Nemeč im Profil der Wand die Überreste von einem großen Siedlungsobjekt mit dunkelbrauner Verfüllung festgestellt. Der etwa 250 cm breite, beckenartig erweiterte Boden der Siedlungsgrube reichte bis zu einer Tiefe von 200 – 250 cm unterhalb der heutigen Geländeoberfläche. Aus dem untersuchten Objekt hat der Hausbesitzer eine relativ reiche Kollektion von Keramikfunden, Hüttenlehm und Steinartefakten geborgen, die wir in die Boleráz-Gruppe der Badener Kultur datieren.

Die Fundstelle befindet sich innerhalb des im Zusammenhang bebauten Teiles der Gemeinde Abrahám, Bez. Galanta, auf der Hausparzelle Nr. 7, etwa 50 m südöstlich der römisch-katholischen Kirche.

Siedlungen der Boleráz-Gruppe kann man aufgrund der räumlichen Verteilung der Befunde in zwei Hauptkategorien aufteilen. Die erste Gruppe umfasst Fundstellen, die wir als sogenannte kompakte Zentralsiedlungen bezeichnen. Von den untersuchten Orten kann man zu ihnen vor allem die Fundstellen in Nitriansky Hrádok, Flur Vysoký breh, in Komjatice, Flur Kňazova jama und in Bajč – Vlkanovo, Flur mit dem Arbeitstitel Tehelňa S (Ziegelei S) zählen. Zu den Zentralorten muss man auch einige Sporn- und Höhengründungen und vermutlich auch befestigte Siedlungen zuordnen, die sich in strategischen Lagen befinden, z. B. Bratislava – Devín, beziehungsweise einige mit Gräben befestigte Flachlandsiedlungen, wie z. B. Bešeňov, Flur Kismalomgát und Branč, Flur Arkuš.

In der behandelten Periode stoßen wir aber viel öfter auf Streusiedlungen mit vereinzelt, bzw. seltenen isolierten Befunden. Wir können sie auch als Satellitensiedlungen definieren, die in der Hierarchie der Siedlungstypen den untersten Platz einnehmen (*Nevizánsky 2005, 253*). In diese Kategorie fällt vermutlich auch unser Objekt aus Abrahám. Die Vorteile dieser Kategorie der Befunde liegen in einem weniger häufigen Vorkommen der Superposition und einer deutlichen Konzentration von Siedlungsfunden auf deren Fläche. Bezüglich der Innenchronologie bilden solche Objekte deswegen sehr lohnenswerte und wichtige Befunde, die mit hoher Wahrscheinlichkeit die Kriterien der sogenannten geschlossenen Fundverbände erfüllen.

Anhand der Ergebnisse der typologischen Analyse der Keramikfragmente und einer detaillierten Analyse einiger Merkmale des Verzierungsstils kann man konstatieren, dass der Fundverband aus dem untersuchten Objekt aus Abrahám in den jüngeren Abschnitt der Boleráz-Gruppe einzuordnen ist. Das an dieser Stelle präsentierte Quellenmaterial ermöglicht aber anhand unseres Befundes keine präzisere chronologische Einordnung und die möglichen weiteren Überlegungen in dieser Ebene würden uns zu kontraproduktiven und irreführenden Schlussfolgerungen bringen.

PhDr. Gabriel Nevizánsky, CSc.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
94921 Nitra
nraunevi@savba.sk

PhDr. Vítazoslav Struhár
Nám. Slobody 1859/1
03401 Ružomberok
vitzoslav.struhar@gmail.com

Mgr. Radovan Fodor
Abrahám 201
radovanfodor@zoznam.sk

Poznámka

¹ Práca vznikla v rámci grantového projektu VEGA č. 2/0007/10.